

Toespraak bij de opening van de expositie over 100 jaar kiesrecht
Door de Voorzitter van de Tweede Kamer, Khadija Arib
27 september 2018

Dames en heren,

In 1918 haalde meneer Van de Boom, een oud-militair, de krant.

Hij mocht voor het eerst in zijn leven stemmen.

Een lift per rijtuig sloeg hij af.

Hij wilde dat zijn eigen benen hem naar de stembus droegen.

Hij vond zijn recht om te stemmen zó belangrijk dat hij de weg zélf wilde voelen en ervaren.

Van de Boom was honderd-en-één jaar oud.

Het verhaal over de heer Van de Boom laat zien hoe bijzonder en emotioneel het voor mensen was, om te mogen stemmen.

Het algemeen kiesrecht was niet zonder slag of stoot tot stand gekomen maar moest stap voor stap worden bevochten.

Eerst – na Thorbecke's grondwetsherziening in 1848 – mochten alleen mannen die belasting betaalden, dus de rijken, stemmen.

En zij moesten Nederlands zijn.

Als je steun kreeg van de staat, had je geen stemrecht.

Deze voorwaarden leidden tot veel protest.

Onder druk van buitenparlementaire acties en maatschappelijke veranderingen zoals de industriële revolutie, broeide het in het hele land.

Er werden honderdduizenden handtekeningen verzameld, en op Prinsjesdag 1911 en 1912 gingen tienduizenden mensen demonstreren.

Domela Nieuwenhuis was hun voorman.

In 1882 was hij medeoprichter van de Bond voor het Algemeen Kies- en Stemrecht.

Het was in de tijd dat slechts één op de acht volwassen mannen mocht stemmen.

De mannen met het meeste geld.

Domela Nieuwenhuis pleitte voor het neerhalen van de muur tussen arm en rijk.

Het protest leidde ertoe, dat in 1887 het kiesrecht werd uitgebreid, waardoor ongeveer één op de zéven volwassen mannen mocht stemmen.

Een kleine stap, maar wél een belangrijke.

Maar de druk kwam niet alleen van onderop.

Ook hier aan het Binnenhof werd strijd gevoerd.

Minister Tak van Poortvliet kwam in 1892 met een voorstel dat iedere volwassen man die kon lezen en schrijven kiesgerechtigd zou maken.

Het voorstel haalde het niet.

Sterker nog: Tak van Poortvliet zag zich genoodzaakt het in te trekken, waarna de Kamer werd ontbonden.

De verkiezingen die volgden, stonden volledig in het teken van uitbreiding van het kiesrecht.

De anti-Takkianen wonnen het pleit.

Er kwam een nieuw wetsvoorstel van de nieuwe minister Samuel van Houten, waarin aanvullende eisen als opleiding, vermogen en inkomen aan kiesgerechtigden werden gesteld.

Niettemin was ook deze wet [de Kieswet-Van Houten] een belangrijke mijlpaal, waarmee algemeen kiesrecht weer een beetje dichterbij kwam.

Met de invoering van de wet steeg het aantal kiezers van 300.000 naar 570.000.

Bijna een verdubbeling.

Uiteindelijk was het premier Cort van der Linden, die in 1917 de eerste echte politieke deal rond kreeg: subsidie voor Christelijke scholen, in ruil voor het algemeen kiesrecht voor mannen.

En dan was er de weg van de vrouwen, met Aletta Jacobs als boegbeeld.

Zij wilde in 1883 haar stem al uitbrengen.

Vrouwen waren toen nog niet uitgesloten van het kiesrecht.

Maar haar verzoek aan de gemeenteraad van Amsterdam om haar op de kieslijst te plaatsen werd geweigerd.

Aletta Jacobs liet het er niet bij zitten en bond de strijd aan.

Maar, oordeelde de Hoge Raad: de letter van de wet telde niet.

De geest was volgens de Raad duidelijk genoeg: met de term 'Nederlanders' werden 'mannen' bedoeld.

Om dat voor eens en altijd duidelijk te maken, werd de Grondwet aangepast.

Er werd in vastgelegd dat het stemrecht alleen was weggelegd voor mannelijke ingezetenen van Nederland.

De Vereniging voor Vrouwenkiesrecht [waar Aletta Jacobs voorzitter van was] speelde een belangrijke rol in de emancipatiestrijd.

Ook in politiek opzicht.

Maar ironisch genoeg was het een man – het Kamerlid Henri Marchant – die het vrouwenkiesrecht voor elkaar wist te krijgen.

Op 9 mei 1919 stemde de Tweede Kamer in grote meerderheid voor zijn voorstel.

Van de Kamerleden die hun stem uitbrachten, stemden er 64 vóór en 10 tegen het vrouwenkiesrecht.

Volgend jaar is het precies honderd jaar geleden dat het algemeen kiesrecht – dus voor mannen én vrouwen – werd ingevoerd.

Natuurlijk gaan wij dat groots vieren.

Waarom we er vandaag bij stilstaan?

Dat is omdat het vandaag, 27 september, op-de-kop-af honderd jaar geleden is dat Suze Groeneweg als eerste vrouwelijke Tweede Kamerlid werd geïnstalleerd.

Een belangrijke mijlpaal.

Het bracht de strijd, de weg van arbeiders en vrouwen samen.

Suze Groeneweg liep beide wegen af.

Toen zij in de Kamer kwam, dus gekozen door mannen, mocht zij zelf niet stemmen.

Maar ze mocht zich wél verkiesbaar stellen.

Dat deed ze dan ook.

Niet omdat ze per se politiek actief wilde worden, maar omdat ze vond dat het hoorde bij de tijdsgeest, bij de samenleving zoals die tóen was, dat vrouwen over de volle breedte participeerden.

In haar eigen woorden [en ik citeer]: *Ik heb niet met kleine politieke bedoelingen geijverd voor de invoering van het vrouwenkiesrecht, maar heb deze gezien als een onderdeel van de algemene emancipatie van de vrouw.*

Suze Groeneweg was honderd jaar geleden de enige vrouw tussen 99 mannen.

De Koningin besloot het 'Mijne heren' aan het begin van de Troonrede weg te laten en begon met 'Leden van de Staten-Generaal'.

Ook in fysieke termen waren aanpassingen nodig.

De Tweede Kamer was letterlijk niet op vrouwen ingesteld.

Snel werd er een damestoilet gebouwd.

De gang ernaartoe werd een beetje denigrerend het

'Groenewegje' genoemd: een verwijzing naar een bestaande Haagse straat vol kroegen en bordelen.

Ook zou Groeneweg volgens veel Kamerleden beter koffie kunnen halen of sokken kunnen stoppen.

Hoe ze omging met deze slechte grappen?

Het is gissen.

Ik kan me voorstellen dat ze deed wat veel vrouwen nu nog steeds doen: de spot negeren, stug doorwerken, anderen al doende overtuigen van je kwaliteiten.

Groeneweg zette zich primair in voor beter onderwijs.

Ze streed voor de belangen van het arbeiderskind, voor goed kleuteronderwijs en kindervoeding, maar ook voor de benoembaarheid van vrouwen tot burgemeester.

Haar sekse deed er wat haar betreft niet toe in de strijd voor een beter bestaan van arbeiders en hun kinderen.

Haar strategie werkte.

Al snel ging het niet meer over haar kledingkeuze of huishoudelijke taken.

Met haar inhoudelijke kennis verraste ze vriend en vijand.

Maar met de verankering van het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen in 1919 én een vrouw in een Kamerzetel, was de klus nog niet helemaal geklaard.

Er waren nog steeds inwoners van het Koninkrijk zonder stemrecht.

In 1933 was Roestam Effendi het eerste Tweede Kamerlid afkomstig uit Indonesië.

In 1948 werd algemeen kiesrecht ook ingevoerd in Suriname en de Nederlandse Antillen.

Ook de leeftijd waarop mensen mogen stemmen is aan verandering onderhevig geweest.

In 1946 werd de kiesgerechtigde leeftijd verlaagd van 30 naar 23 jaar.

In 1965 werd dat 21 jaar, en in 1972 18 jaar.

Het laat zien dat de Nederlandse parlementaire democratie niet statisch is.

Het is in beweging.

We zoeken voortdurend naar manieren om méér mensen méér te betrekken bij onze democratie.

In haar meest recente boek over democratie citeert Madeleine Albright de oud-president van Tsjechoslowakije, Tomas Masaryk.

Hij zei: *Democracy is not only a form of state, democracy is a view of life. Democracy is a discussion.*

Ik vind dat we er, permanent, voor moeten zorgen dat iedereen aan die discussie mee kan doen.

Of zich erin vertegenwoordigd voelt.

Juist daarom ben ik blij met ons representatieve stelsel, zonder kiesdrempel.

Het is mooi dat de Tweede Kamer een afspiegeling van de samenleving is.

Dames en heren,

Vandaag openen we een tentoonstelling waarin stilgestaan wordt bij markante momenten en personen, die van betekenis waren voor de totstandkoming van het algemeen kiesrecht.

Dat gebeurt aan de hand van een tijdlijn.

Je kunt letterlijk door de geschiedenis heen lopen, langs alle belangrijke mijlpalen.

Wat er vandaag ook gebeurt, is de onthulling van een beeld van Suze Groeneweg.

Dat ga ik straks doen, samen met haar familie.

Met het beeld keert Suze Groeneweg terug op haar oude werkplek.

De kunstcommissie is – met hun artistieke talenten en kennis van kunst – nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van het beeld.

Ik zie dat enkele commissieleden vandaag ook aanwezig zijn.

Net als fractievoorzitters, scholieren en pers.

Het laat zien dat deze mijlpaal bijzonder is voor ons allemaal!